

Ensen

FAKE?

INSPIRATIEGIDS VOOR DEELNEMERS

ZONDAG 25 APRIL 2010

ERFGOED
DAG

Erfgoeddag 2010! Even voorstellen?

- Wat?** Een heerlijke feestdag met cultureel erfgoed in de hoofdrol. Verwenpartij voor het oog, het hart en het verstand. Maar ook tijd voor reflectie en anders leren kijken. Een gelegenheid om écht samen te werken. Grote publiekstrekker. In 2010 is het nog net ietsje meer feest dan anders: we vieren samen de tiende editie van Erfgoeddag!
- Wie?** Voor werkelijk iedereen die iets te vertellen, te tonen of te delen heeft dat met cultureel erfgoed te maken heeft. Iedereen die wil, kan op Erfgoeddag mee in beeld komen.
- Wanneer?** Erfgoeddag vindt steeds plaats op de eerste zondag na de paasvakantie. In 2010 is dat op zondag 25 april, van 10.00 tot 18.00 uur.
- Waar?** In heel Vlaanderen en Brussel.
- Hoe?** Je deelname overwegen is zilver, inschrijven is goud. Snuister om te beginnen eens door deze brochure. Hiermee kom je al een heel eind. Je vindt ook de laatste nieuwtjes terug op onze website.
- Is het verplicht?** Absoluut niet. Meedoen aan Erfgoeddag is geen verplichting. Zie je niet meteen een verband tussen jouw collectie en/of werking en het thema voor deze editie? Alle begrip indien je eens een jaar overslaat. Dan doe je toch gewoon mee aan Erfgoeddag 2011 of 2012!
- EHBOE?** Eerste Hulp Bij de Ontwikkeling van je Erfgoeddag-activiteit(en):
- Coördinatieceel Erfgoeddag
p/a FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
Priemstraat 51, 1000 Brussel
T. +32 2 213 10 60
F. +32 2 213 10 99
info@erfgoeddag.be
www.erfgoeddag.be

2	Voorwoord
5	FAKE? Niets is wat het lijkt
13	Op zoek naar FAKE?
22	Tips voor communicatie en organisatie
25	Procedure
28	Erfgoeddag: een feestdag voor het gezin
30	Nu hoor je 't ook eens van een ander...
32	Data om in de gaten te houden
34	Verder lezen?
37	Het laatste woord

Voorwoord

EEN ZONDAG DIE OOK EEN WERKDAG EN EEN FEESTDAG IS...

Beste collega

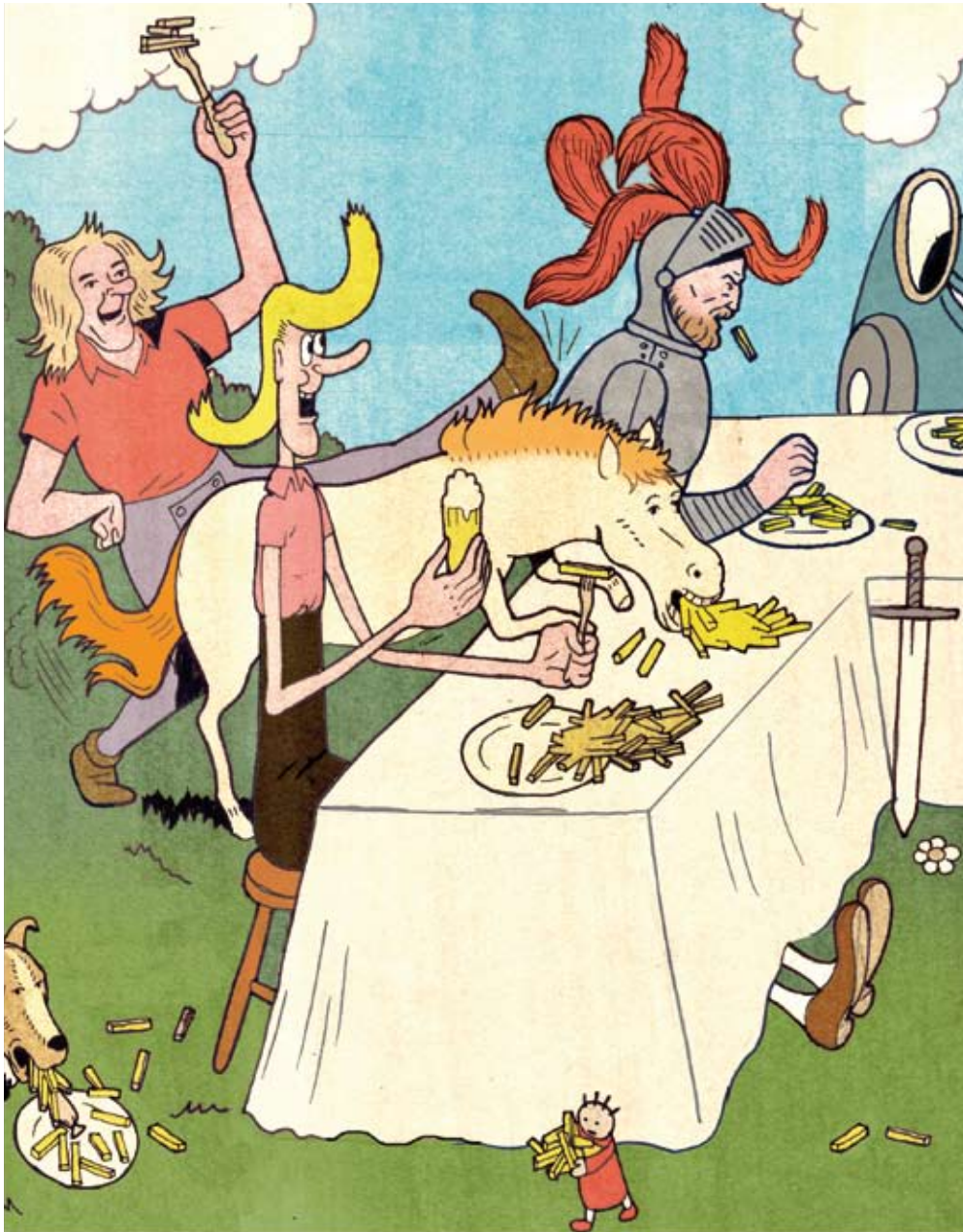
Zondag 25 april 2010 is een werkdag. Echt? Ja echt, een samenwerkdag. Erfgoeddag is geen echt evenement. Het is veel meer. Het is het resultaat van overleg en samenwerking die dat ene piek- en publieksmoment ver overstijgt. Precies het voorbereidings-traject is van groot belang... Voor wie het nog niet wist: Erfgoeddag drijft op onderzoek, samenwerking, passie, vakkennis en reflectie. De afgeleide effecten van deze jaarlijks weerkerende dag zijn van onschatbare waarde. Daarbij hebben we het niet enkel over de grote publieke belangstelling die Erfgoeddag oproept, maar ook over – en vooral – de kansen die keer op keer opduiken. Je kunt niet alleen een (onbekend) deel van je collectie of werking onder de aandacht brengen, collega's die naarstig in de coulissen werken in het zonnetje zetten, minder relevante aspecten van het 'erfgoed-bedrijf' belichten, maar ook nieuwe contacten leggen en samenwerkingsverbanden initiëren. Erfgoeddag is dan ook iets om een jaar lang aan te schaven, over na te denken en gewoon... te *doen*.

Zondag 25 april 2010 is een feestdag? Echt? Ja echt, de viering van tien jaar samenwerken onder diverse benamingen en met een steeds grotere groep: van Museum- en Archiefendag over Erfgoedweekend tot Erfgoeddag. Naast de musea en archieven in Vlaanderen en Brussel, wordt Erfgoeddag vandaag gemaakt door heemkundige kringen, documentatiecentra, bewaarbibliotheken, amateurkunstenaarsverenigingen, expertisecentra, erfgoedcellen, volkscultuurorganisaties en noem maar op. Meer dan ooit is Erfgoeddag een nuttig en bruikbaar instrument voor zowel erfgoedwerkers, beleidsmakers als het geïnteresseerde publiek.

Een thema als FAKE? biedt jou als kandidaat-deelnemer heel wat spannende en ongewone invalshoeken. Op het eerste gezicht kijken mensen vreemd op. Wat heeft dat nu met erfgoed te maken? Heel veel. Dat zal gauw blijken als je deze brochure leest. Meer nog dan de negen voorbije edities biedt het thema FAKE? de mogelijkheid om vragen te stellen en op te roepen, ijzeren waarheden uit elkaar te vijzen, ongewone problemen aan te kaarten en vriend en vijand te verrassen met een rist gedurfde en creatieve activiteiten. We hopen dat deze brochure je alvast op weg kan zetten. Er is immers een groot verschil tussen kijken en zien. Tussen vermoeden en weten, tussen zelf beleven en 'van horen zeggen'. Ga met FAKE? op zoek naar 'de waarheid' en 'het authentieke', en hoe deze haast vanzelfsprekend en keer op keer opnieuw wordt geconstrueerd, ook in het verleden.

Veel succes! Echt waar!
Stuurgroep Erfgoeddag

{ 'Fake' betekent volgens de Van Dale: bedrog, namaak, misleiding. Het is een synoniem voor 'nep'. Als werkwoord is het faken, en dat betekent doen alsof, imiteren, namaken. 'Fake' heeft met andere woorden meerdere betekenislagen. Zie ook de tekst *Waarom FAKE? een echt erfgoedthema is*, op pp. 37-39.

Uit: 'De Frappante Friet' van W. Vandersteen

“Er bestaat geen grotere leugen dan een verkeerd begrepen waarheid.”

WILLIAM JAMES

“De wereld wil bedrogen worden, laat haar dus bedrogen worden.”

TOEGESCHREVEN AAN PETRONIUS

FAKE? Niets is wat het lijkt

Over geschiedenis, erfgoed, feiten, interpretatie en fictie

FAKE? (hoofdletters, met vraagteken) is een uitnodiging om het publiek (en de eigen organisatie of instelling) te confronteren met een aantal zaken die doorgaans net iets minder uitgesproken op de agenda staan: twijfels, technisch-wetenschappelijk onderzoek, het bevragen van oude zekerheden, de geschiedenis van restauraties en collectievorming, manipulaties en het ‘onthaal’ van dubieuze werken en dito informatie. In wat volgt maken we een *tour d’horizon* van een fenomeen dat zich moeilijk laat vatten, maar tegelijk ook mensen mateloos fascineert. Een vervalsing die was toegeschreven aan een meester uit de 17^e eeuw, en ‘ontmaskerd’ wordt, haalt gegarandeerd de kranten en de nieuwsbulletins. Groot nieuws: we zijn (alweer eens) bij de neus genomen door een vernuftige falsaris. Vervalsingen en constructies zijn de brandstof van talloze verhalen, films en eindeloze controverses en polemieken. Inspiratie genoeg dus voor de volgende Erfgoeddag.

OP ZOEK NAAR DE WAARHEID... EN WIE HAAR GEWELD AANDOET

Wanneer we naar aanleiding van Erfgoeddag (en uiteraard ook daarbuiten, gedurende de rest van het jaar) zaken bevragen en presenteren, wordt er vaak een beroep gedaan op het instrumentarium van de historicus. De omgang met het verleden, en hoe het verleden zich in het heden inschrijft en manifesteert is immers het terrein *par excellence* van de erfgoedzorger. Daar stelt zich

meteen een cruciale vraag, namelijk: *kunnen we het verleden wel echt kennen?* En hoe gaan we om met de ‘ruis’ die onvermijdelijk op de boodschappen zit, los van het feit of daar al dan niet bedrieglijke intenties mee gepaard gaan?

Het woord ‘geschiedenis’ heeft een dubbele betekenis. Enerzijds betekent het ‘datgene wat geschied of gebeurd is’ (Latijn: *res gestae*). Anderzijds wil het zoveel zeggen als het ‘onderzoek naar datgene dat gebeurd is’ (Latijn: *historia rerum gestarum*). Anders gezegd, het woord verwijst zowel naar een gebeuren als de *weergave* van dat gebeuren. Afhankelijk van degene die over die gebeurtenis bericht, of er verslag over uitbrengt, kan de interpretatie van die gebeurtenis nogal verschillen. Zo stelde de 19^e-eeuwse historicus Leopold von Ranke dat “de taak van de historicus [is] te tonen hoe het eigenlijk is geweest.” Dat is in zeker zin een echo van middeleeuwse kronieken als de *Spiegel Historiae* van Jacob van Maerlant, waarin de geschiedenis van Adam tot ongeveer het midden van de 13^e eeuw werd meegedeeld. Intussen weten we wel beter dat ‘de’ historische waarheid iets is waar flink wat rek op zit. ‘Feiten’, de kleinste bouwstenen van het geschiedenisverhaal (en wetenschap, volgens de 16^e-eeuwse Engelse filosoof Francis Bacon), zijn op zich al problematisch. Feiten zijn immers afhankelijk van degene die ze ziet en beschrijft en, preciezer, van diens vermogen om ze vast te stellen. Wanneer nu de erfgoedzorg aan de slag gaat met ‘historisch materiaal’, stelt zich andermaal het probleem van de interpretatie. Bovendien is er de taalproblematiek die het onderzoek nog verder bemoeilijkt. Eenvoudig gesteld maakt taal gebruik van tal van conventies, waarbij het voor tijdgenoten min of meer duidelijk is waarover je spreekt of schrijft. Dat heeft met erg veel zaken te maken, maar vooral met de context waarin de taal gebruikt wordt. Doorheen de tijd kan deze echter heel sterk verschuiven, stelden taalwetenschappers als Ferdinand de Saussure en Jacques Derrida. Denk bijvoorbeeld aan het fenomeen ‘vriendschap’ (dat tijdens Erfgoeddag 2009 werd belicht). Tijdens de middeleeuwen had dit een totaal andere betekenis dan dat het vandaag heeft. Het selectieve of interpretatieve karakter van waarnemingen wordt duidelijk naarmate er verschillende, met elkaar contrasterende waarnemingen bestaan. Zo kan een tijdgenoot het hebben over ‘verzetsstrijders’, terwijl een andere ze ‘terroristen’ noemt. Wie heeft er dan gelijk?

Oordelen over deze interpretatieve invullingen van (schijnbaar neutrale) termen, wordt eenvoudiger naarmate de politiek gevoelige aspecten zijn verdampt, of wanneer de zaak juridisch verjaard is.

Omgaan met ‘bronnen’, ongeacht de ouderdom en de aard van de bron, is dus altijd een heikele klus. Ook hier speelt de interpretatie alweer een cruciale rol. Bewust gecreëerde bronnen kunnen zowel een objectief als een subjectief relaas bieden. Toch speelt daarbij altijd de vraag: wat wil de maker van die bron de tijdgenoot (of historicus) precies voorhouden? En uiteraard heeft een maker daarbij niet altijd de beste bedoelingen. Zo bulkt de geschiedenis van vervalsingen waarbij we kunnen vaststellen dat er enorm veel vormen, gradaties en nuances in vervalsingen bestaan:

- > **Een intellectueel falsum.** Het document (of bron) gaat werkelijk uit van wie het beweert uit te gaan, maar bedriegt met de inhoud.
- > **Een materieel falsum.** Het document is niet van de hand van de persoon of organisatie waarvan het beweert te zijn. In vele gevallen gaat het hier over fraude, waarbij het belangrijkste doel van de maker winstbejag is. Denken we daarbij aan de valse Vermeers van Nederlands bekendste vervalscher, Han Van Meegeren, of aan de (valse) dagboeken van Adolf Hitler die in de jaren ’80 schijnbaar uit het niets opdoken.
- > **De pastiche.** Hiermee worden voorwerpen of documenten beschreven die kenmerken van een of meerdere originelen combineren. Het nieuwe ‘product’ stemt dan in een aantal – maar vanzelfsprekend niet in alle – kenmerken overeen met de modellen. De motieven voor de aanmaak van pastiches kunnen erg uiteenlopend zijn: van geldzucht, over kunstzin, nostalgie, ijdelheid tot en met grappenmakerij.
- > **De kopie.** Hierbij wordt het voorwerp of document zowel formeel als inhoudelijk volledig nagebootst, waarbij het ook duidelijk is dat het niet om een ‘echt’, gedateerd object gaat. Kopieën zijn vervalsingen als ze – bijvoorbeeld door de kunsthandel – als originele, eigenhandige replica’s of als atelierproducten worden aangeboden.

Daarnaast bestaan er uiteraard ook totaal onbetwistbare bronnen, die formeel echt zijn en inhoudelijk waar zijn. Belangrijk in de beoordeling van het valse of onechte karakter van een document of voorwerp, is te beseffen dat deze eigenlijk niet schuilt in de in-

trinsieke materiële kwaliteiten, dan wel in de bedrieglijke *intentie* van het gebruik. Met andere woorden, wanneer het wordt gebruikt met frauduleuze bedoelingen, is er sprake van een vervalsing. Een ‘vervalsing’ is dus een allesbehalve eenduidig begrip. Zo kan een kunstwerk een vervalsing worden, van zodra iemand het met bedrieglijk opzet achteraf verandert. Deze bedoelde vervalsingen zijn ingrepen in de materie, bijvoorbeeld om het werk een bepaalde ontstaansdatum of functie toe te dichten. Of nog, om het aan een bepaalde kunstenaar toe te schrijven. Het kan dan gaan over het toevoegen van niet-authentieke signatures, stempels, blazoenen en dateringen, het kunstmatig verouderen van het werk door wormstekigheid, *craquelé*, sleet of patina...

Maar opgelet, kunstmatige verouderingen en wijzigingen kunnen ook het gevolg zijn van bepaalde op- en/of misvattingen, wijzigingen in de esthetische voorkeuren, ingrepen of onhandigheden van een restauratieproces. De geschiedenis van ‘fakes’ gaat immers hand in hand met de (op dat moment geldende) restauratievoorschriften, (kunst)historische opvattingen en esthetica. Om een voorbeeld te geven: tijdens de renaissance werden (beschadigde, gefragmenteerde) beelden uit de klassieke oudheid beschouwd als ‘onvolledig’. Beeldhouwers vulden de ontbrekende delen probleemloos aan en herstelden de beelden aldus in hun ‘oorspronkelijke staat’. Vandaag moeten we, meer dan ooit tevoren, beseffen dat voorwerpen een continue geschiedenis hebben. Daar horen sowieso herstel en verval bij. De materiële staat van deze objecten toont dus met andere woorden niet enkel hoe het voorwerp gecreëerd is, maar getuigt ook van de (lange?) weg die het sindsdien heeft afgelegd. Citeren we tenslotte de Duitse kunstexpert Max Friendländer, uit zijn boek *Von Kunst und Kennerschaft* (1946): “Echt problematisch wordt het wanneer de restaurateur het ontbrekende wil completeren, dus lacunes opvult of afgesleten delen verlevendigt. Hier gaan de wensen, verlangens en eisen uit elkaar. Voor de historicus is een kunstwerk een *document* en dus keert hij zich – terecht – tegen elke vorm van restauratie die verder gaat dan conservatie en blootleggen. Hij wil duidelijk kunnen zien wat er nog van het origineel aanwezig is, maar evengoed kan hij niet verdragen dat men hem verhuult dat iets er niet meer is. Geslaagde completering haat hij als de pest, mislukte erkent hij onmiddellijk en daar kan hij gelukkig de toevoeging weer ‘aftrekken’.”

DE MOTIEVEN: WAAROM?

Niet alleen vervalsingen en constructies zijn in allerhande gedaanten tot ons gekomen, ook de motieven *erachter* vormen een rijk-geschakeerd panorama. We lijsten een aantal motieven op waarom feiten, objecten en documenten verdraaid, verzwegen en/of vervalst worden:

- > **Status, prestige en politiek:** vorsten werden vaak verdacht van geknoei met hun stamboom om hun edele afkomst te staven. Machtige families ‘bewezen’ de eeuwenoude, edele geschiedenis van hun geslacht aan de hand van mythische (en liefst heroïsche) voorouders of geschiedenissen (zoals bv. de zeven geslachten in Leuven en Brussel). Allicht is de beroemde *Donatio Constantini*, een document waarin de Romeinse keizer Constantijn omstreeks 330 n.C. het primaat van de bisschop van Rome over de hele Kerk én de westelijke helft van het keizerrijk verleende, een van de meest treffende voorbeelden van dit soort motieven.
- > **Gedelijk gewin:** heel wat vervalsers slaan munt uit hun kundigheid. De voornoemde Han Van Meegeren verkocht tussen 1937 en 1943 zes Vermeers, aan een huidige marktwaarde van zowat 30 miljoen euro.
- > **Vooroordelen:** vooroordelen over stand, ras, milieu, achtergrond kunnen mee de perceptie (en het handelen) kleuren.
- > **Dwang:** zowel morele als materiële dwang kunnen sporen achterlaten in bronnen.
- > **Sympathie of antipathie** voor een bepaalde zaak of gegeven.
- > **IJdelheid** van de auteur/schepper over zijn kennis, expertise of prestaties. Zo schreef Desiderius Erasmus vlotjes ‘oude nieuwe’ Latijnse teksten.
- > **Nostalgie:** de voorliefde voor een geïdealiseerd verleden, waarin steeds de zon schijnt en de maatschappij veel weg heeft van het Aards Paradijs voor de zondeval, stuurt ook duidelijk de perceptie.
- > **Spielerei:** de trompe-l’oeil (of *bedriegertje*) neemt de geest en het oog... bij de neus. Het is een van de weinige soorten kunstwerken die beoordeeld worden in functie van het effect dat ze op de toeschouwer hebben.

ONTMASKERD!

Om het eens met een spreekwoord te zeggen: *al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel*. Zowat elke vervalsing of constructie heeft wel een zwakke plek. De authenticiteit van de (voornoemde) *Donatio Constantini* werd door Lorenzo Valla in 1440 onderuit gehaald, op basis van filologische argumenten. Bronnen kunnen op diverse terreinen worden ‘gewogen’. Zo kunnen er anachronismen opduiken inzake terminologie en taal, het gebruikte materiaal en het schrift zelf. Spitsvondige vervalsers passen een mouw aan deze obstakels door hun expertise (en hun vertrouwdheid met een brede waaier aan modellen) en door het gebruik van ‘gerecupereerd materiaal’.

‘Spoorzoekers’ moeten bij het bestuderen oog hebben voor tal van ‘interne’ en ‘externe’ aspecten. Bij die laatste categorie wordt onderzocht waar, wanneer, door wie de bron (of het voorwerp) is opgesteld (of vervaardigd) en of de tekst origineel is, of reeds elders bestaat. Men moet daarbij ook oog hebben voor opschriften, signalen, gebruikte technieken en de gebruikte materialen. Bij de interne aspecten wordt nagegaan wat de precieze betekenis van de getuigenis is, wat de auteur kon weten uit eigen ervaring of uit ervaring van anderen. Daarbij is de vraag of de auteur bevoegd is te delen, of bereid en/of gemachtigd is om de juiste toedracht mee te delen, van cruciaal belang. Vandaag de dag staan ook een aantal technische hulpmiddelen klaar om artefacten aan een grondige studie te onderwerpen en te duiden. Het alom van de (kunst)historicus en/of erfgoedzorger is anno 2009 flink uitgebreider dan pakweg voor de Tweede Wereldoorlog. Met de hulp van microscopen, thermoluminescentie, radiografie, infraroodreflectologie, ultravioletfluorescentie, röntgenmicrofluorescentie, dendrochronologie en de koolstof 14-methode, kunnen vervalsingen en (doorgedreven) restauraties in kaart gebracht en/of ontmaskerd worden. Belangrijk om te beseffen is dat door de ontwikkeling van de wetenschappelijke expertise vervalsers zelf ook gelijke tred kunnen houden met degene die hen moeten ontmaskeren. Maar soms kan een stroper ook zelf boswachter worden... De wetenschap kan echter niet op elke vraag een (definitief) antwoord geven, gezien sommige (bijvoorbeeld stenen) voorwerpen moeilijk nauwkeurig kunnen worden gedateerd.

Een van de (vele) vragen die deze editie van Erfgoeddag wil stellen, is waarom een als ‘vals’ gebrandmerkt werk opeens enorm veel in waarde kan verliezen. Het is duidelijk dat zo’n vaststelling impact heeft op zowel het oog als het verstand. Maar is ‘authenticiteit’ dan het enige criterium bij de beoordeling van (kunst)voorwerpen en bronnen? Er is uiteraard ook de esthetische waarde van een werk. Een valse Rembrandt wordt dan opeens een ‘echte’ Bol, Lievens of Flinck. Een valse kopergravure van Albrecht Dürer blijft desalniettemin een echte Marcantonio Raimodi. Hetzelfde verhaal bij de werken uit het atelier van P.P. Rubens... Misschien valt ‘authenticiteit’ in dit kader het best te bekijken in functie van de relatie tussen het werk zelf en de kunstenaar aan wie het is toegeschreven. Is een volledige Rubens ‘meer’ of ‘authentieker’ dan een ‘Rubens’ waarvan Pieter-Paul enkel het gezicht geschilderd heeft, en een assistent al de rest?

AUTHENTICITEIT, EEN SCHAARS GOED?

Anno 2009 worden heel wat zaken gepresenteerd als ‘authentiek’. We gaan eten in restaurants die zich beroepen op authentiek culinair erfgoed, in de supermarkt kopen we spullen die ‘volgens authentiek recept’ zijn gemaakt. Klassieke concerten worden op ‘authentieke instrumenten’ gebracht. Het labelen van ‘authentiek’ (of net niet) heeft voor degene die dat doet, zekere implicaties. Authenticiteit verheft immers voorwerpen en zaken naar de categorieën ‘interessant’, ‘vermeldenswaardig’, tot en met ‘kostbaar’ of ‘waardevol’. In het erfgoedlandschap heeft de folklore in al zijn vormen lang gediend als vehikel voor de zoektocht naar authenticiteit. Uitingen van de ‘volksgemeenschap’ konden zorgen voor een uitweg uit de (verschrikkingen van de) moderniteit. De ideale gemeenschap verkeerde in een staat van gelukzalige onwetendheid. Zo borduurden vanaf het begin van de Romantiek, en meer bepaald vanaf de 19^e eeuw, politieke stromingen als het nationalisme voort op de essentialistische noties (denk aan *de taal is gans het volk*) die inherent zijn aan ‘authenticiteit’. Wie absolute uitspraken doet over authenticiteit, begeeft zich dus op glad ijs.

Het grote gevaar bij vervalsingen en al dan niet ‘authentieke’ getuigen uit het verleden is precies dat ze ons beeld over dat verleden kunnen sturen, vervormen en vervalsen. Dat maakt hen in zekere zin gevaarlijk, maar tezelfdertijd ook erg fascinerend. ‘Fakes’ zijn essentiële sleutels tot het begrijpen van het verleden, krachtige motoren van de ontwikkeling van wetenschappelijk onderzoek en analysetechnieken. Alleen al daarom verdienen ze onze aandacht. En een editie van Erfgoeddag.

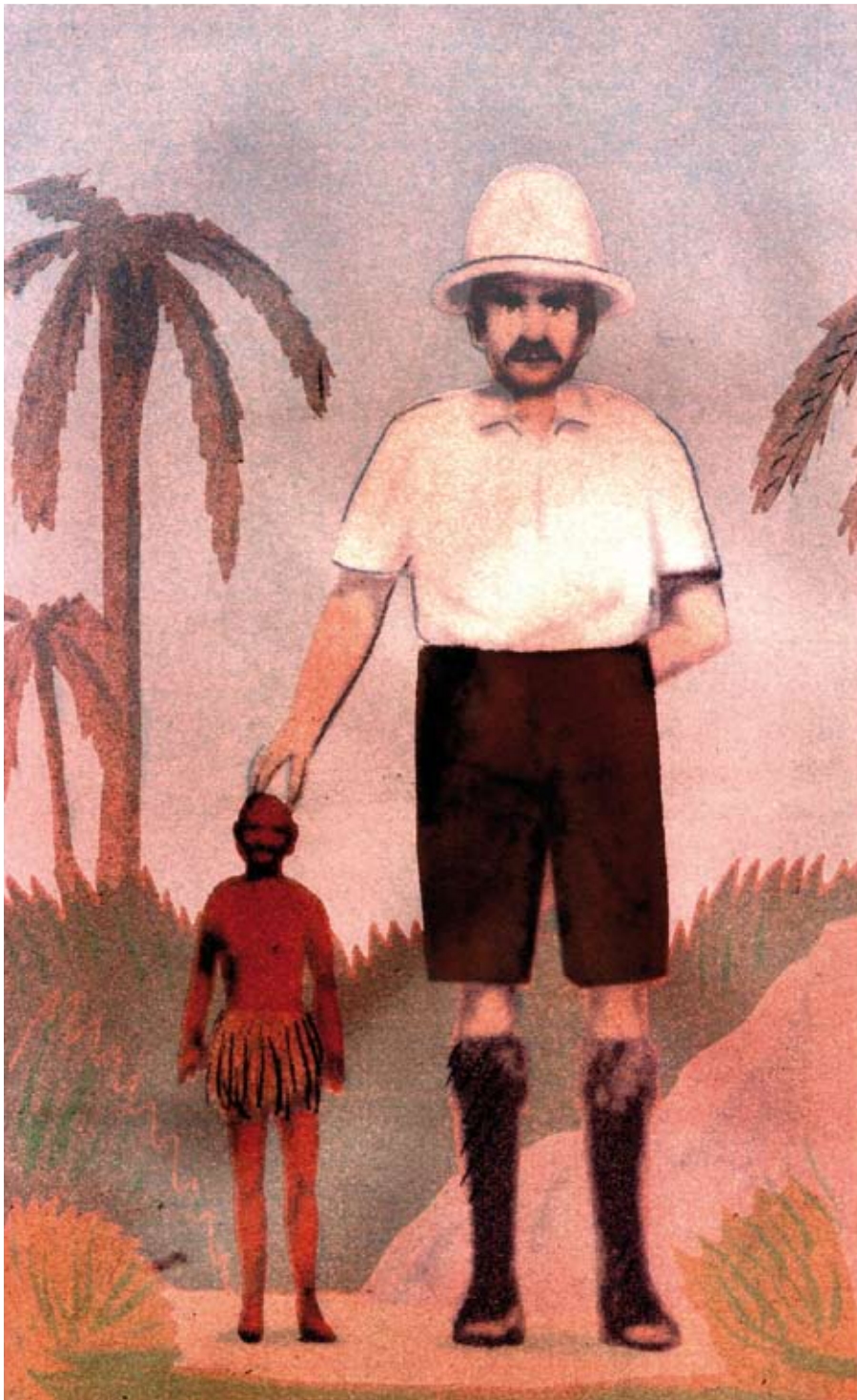
Op zoek naar FAKE?

FOUTOGRAFIE?

Wie ooit al een voet heeft gezet in een donkere kamer – tegenwoordig een stuk compacter geworden met computerprogramma’s als *Photoshop* en *Lightroom* – weet hoezeer fotografen beelden kunnen manipuleren. Dat kan gebeuren bij de inscenering van het beeld, maar evenzeer bij de belichting, de afdruk zelf en de afwerking. Foto’s zijn, net als andere bronnen, erg vatbaar voor manipulaties en zekere interpretaties. Maak op Erfgoeddag je eigen foute (historische) foto, en dis daarbij bekende voorbeelden op. Laat zien hoe, wanneer en waarom je foto’s – vroeger en nu – kunt bijwerken.

RELIEKEN: BEMIDDELAARS MET GOD

Bijna elke kerk, kapel, abdij of klooster heeft wel een (of meerdere) reliek(en) in zijn bezit. Deze voorwerpen herinneren niet alleen aan een heilige, maar krijgen ook een bovennatuurlijke kracht toegedicht. De groei van de Kerk vanaf de 7^e-8^e eeuw en de interne competitie tussen verschillende instituten leidde onvermijdelijk tot een steeds grotere vraag naar relieken. Het aanbod kon de vraag uiteindelijk niet meer volgen. Dat veroorzaakte niet enkel een steeds grotere fragmentatie, maar leidde uiteindelijk tot een echt tekort. Aldus deden handel, diefstal en allerlei vormen van bedrog hun intrede. Een groot deel van de relieken is zonder twijfel vals, in de betekenis dat de stoffelijke resten niet overeenstemmen met de historische context die hen wordt toegedicht. Die scepsis moet echter niet als ‘antikerkelijk’ worden geïnterpreteerd. De Kerk had zelf al lang door dat bij de heiligenverering fictie met realiteit werd vermengd. Daarom startte het Vaticaan zelf een initiatief om echt van vals te onderscheiden. Hiervoor gaf de paus in de 17e eeuw de opdracht aan de *Société des Bollandistes* – zeg maar de wetenschappelijke afdeling van de jezuïeten – om zo veel mogelijk gegevens over de heiligenlevens te verzamelen, te evalueren en

‘Een Belgische kolonist ontmoet een Afrikaanse boskabouter’

te publiceren. Deze *Acta Sanctorum* werd o.a. de basis waarop een aantal nooit bestaande heiligen van de kalender werd geschrapt. Bronnen tonen tegelijk aan dat er ook relieken zijn, die werkelijk bestaan uit de stoffelijke resten van een historische persoon. De vraag is evenwel of die nu nog terug te vinden zijn, en hoe ze dan te herkennen vallen tussen de vele vervalsingen. Zet jij op Erfgoeddag het werk van de (vandaag ook nog steeds actieve) Bollandisten verder? Wie gaat op zoek naar de oorsprong van zijn relieken? Allicht kunnen wetenschappers je helpen bij het dateren van je reliek(en)...

ALLES IS IJDELHEID

Omdat niets menselijks ons vreemd is, wijzen we graag op de ijdelheid van onze soort. Kijk bijvoorbeeld naar de bevallige (en dikwijls gaatmagere) modellen die over de catwalks van vandaag glijden. Zoveel verschil is er niet met Rubens' emblematische volslanke vrouwen, toen een onbereikbaar 'schoonheidsideaal' – en vleesgeworden symbool voor welstand – voor de doorsnee 17^e-eeuwse tijdgenoot. Doorheen de tijd veranderde het schoonheidsideaal voor zowel mannen als vrouwen. Toon en illustreer die geschiedenissen met weidse hoepelrokken, korsetten, pruiken en allerlei andere haarstukjes. Ook de geschiedenis van attributen zoals parasols, handschoenen, sjaals, zakhorloges, sigarenkokers, sigarettendozen, aanstekers, monocles, brillen en juwelen is hier zeer illustratief.

ORIGINEEL OF 'VALS'

Om het verleden (en heden) te begrijpen, te bestuderen en te reconstrueren, gaan we in de archieven op zoek naar uiteenlopende bronnen. Delf die originele, 'authentieke' bronnen op en ontleed ze aan de hand van allerlei hulpwetenschappen, zoals paleografie, oorkondeleer, zegelkunde, heraldiek, enz. Zo kun je 'vals' van 'echt' onderscheiden. Het thema FAKE? biedt de ideale gelegenheid om deze hulpwetenschappen eens onder de aandacht van het publiek te brengen en om echte stukken naast hun 'valse' broeders, en (digitale) kopieën, pastiches, materiële en intellectuele falsata tentoon te stellen.

AAN DE GRENZEN VAN DE FANTASIE

In de middeleeuwse kosmografie werden de meeste fabeldieren en monsters aan de rand van de toenmalig bekende wereld gesitueerd. Niet iedereen nam de wonderverhalen voor waar aan. Zo zochten geleerden naar rationele verklaringen. Ook later, in de 16^e, 17^e en de 18^e eeuw bleef de belangstelling voor allerlei ‘irrationele’ en ‘onwetenschappelijke’ verklaring modellen (over o.a. draken, eenhoorns en zeemeerminnen) zeer levendig. Naarmate de tijd vorderde, veranderde de aard van die belangstelling. De interesse voor de symboliek en allegorie bleef weliswaar bestaan, maar de discussie over het bestaan van deze fabeldieren nam toe. Pas met de Verlichting doofde het geloof in fabeldieren zachtjes uit. Toch zijn monsters niet helemaal verdwenen. In het onderbewustzijn sluimeren ze immers verder. En uiteraard zit er onder elk kinderbod vroeg of laat wel eens eentje. Beeldende kunstenaars, film-makers en schrijvers voeren ze ook geregeld op. Wie durft het aan om hen op Erfgoeddag te wekken? Vertel verhalen, toon afbeeldingen en roep een wereld op waarin de verbeelding het haalde van de realiteit...

(FIGUREN)THEATER: FAKE OP DE PLANEN

Als toeschouwer neem je bij een theatervoorstelling plaats en verklaar je je akkoord met de conventies die zo eigen zijn aan een opvoering. Natuurlijk sterft de hoofdrolspeler niet echt, natuurlijk loopt de ‘theatertijd’ niet synchroon met de reële tijdsbeleving. Toon op Erfgoeddag de inhoud van de (oude) theatrale ‘trukendoos’: grime, kostuums, maskers, de rol van de belichting, hoe diepte en ruimtelijkheid werd (en wordt) opgewekt, hoe theaterwapens (mes, pistool, kanon, enz.) functioneren. Tal van oude rederijersstukken zijn overigens mantel- en degenstukken, waarbij veel draait om veinzen, verdraaien, verzwijgen, vermommen, enz. Erfgoeddag is een prima gelegenheid om dat repertoire nog eens op te voeren. Ook figurentheater past op Erfgoeddag. Haal die poppen tevoorschijn en toon de wonderbaarlijke mechanismen die hen op de scène tot leven brengen.

OP EEN WAAR VERHAAL GEBASEERD

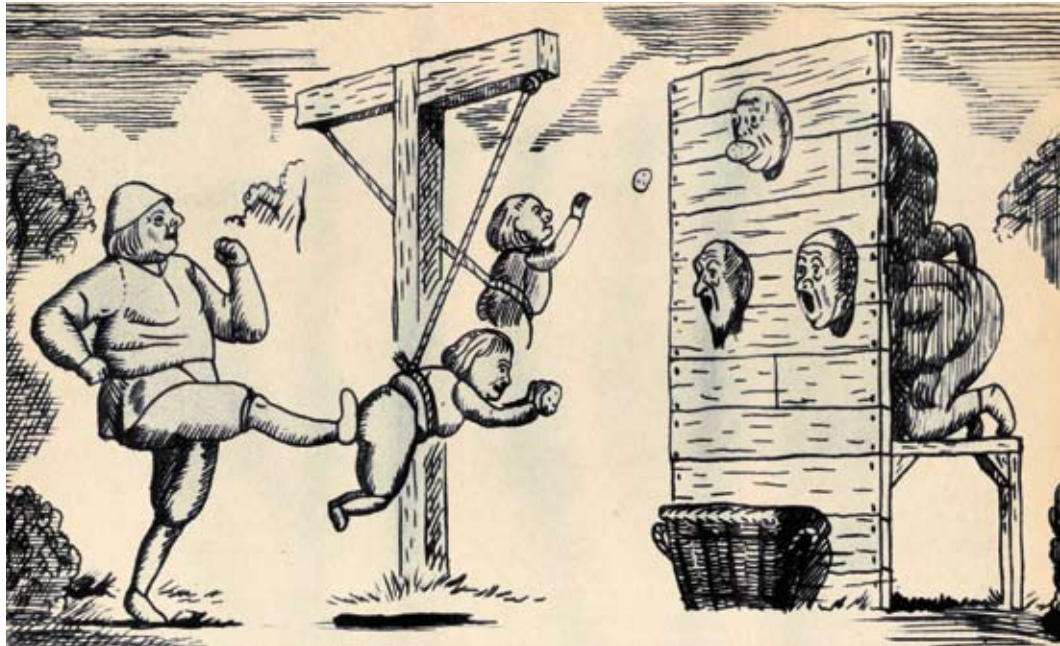
In heel wat culturen ontstonden er in de nevel der tijden verhalen die de oorsprong van de wereld verklaarden. Deze *mythen* krioelden van goden en godinnen die vaak de krachten van de natuur belichaamden. Bij *sagen* voeren angst, bedreiging, onzekerheid, kommer en kwel de boventoon. Het zijn pessimistische verhalen, waarin zich een conflictsituatie tussen twee vijandige werelden voordoet. Een *legende* daarentegen is oorspronkelijk een levensbeschrijving van een heilige, waarin allerlei wonderen beschreven worden. Verhalen die als ‘waar’ doorverteld worden – hoewel ze niet historisch te bewijzen zijn – noemen we ook legenden. En, er was eens... het *sprookje*. Sprookjes hanteren verschillende perspectieven en zijn door de band nogal poëtisch. Meestal zijn ze moraliserend en hebben ze een socialiserende (voorbeeld)functie. Leefden ze allemaal nog *lang en gelukkig*? Dis die verhalen vol hui-ven en levenswijsheden op en voorzie ze van de nodige context.

TROMPE-L'OEILS: TWEETRAPSRAKETTEN

Trompe-l'oeils, letterlijk *bedriegt-het-oog* ofte ‘bedriegertjes’ zijn fascinerende kunstwerken. Ze zijn gemaakt om de aanschouwer op het verkeerde been te zetten. Eens deze inziet dat hij bedrogen is, volgt de ‘omslag’ naar het kijken. In de kunstgeschiedenis duiken talloze van deze spitsvondigheden op, die uitstekend het verschil tussen ‘zien’ en ‘kijken’ illustreren. Veel, zoniet alles, heeft te maken met het beheersen van het perspectief en diepte. Maak jij op Erfgoeddag een nieuwe toegangsdeur in je gebouw of creëer je een andere illusie? Of leer bezoekers de kneepjes van het vak, waarbij je ook bekende voorbeelden aanhaalt...

IN DE TELETIJDMACHINE

De beoefenaars van *re-enactment* (letterlijk, herspelen of opnieuw ensceneren) zijn de laatste jaren veel zichtbaarder geworden – denk aan Waterloo, de Brusselse Ommegang en Oudenaarde 1708. Maar het fenomeen heeft al een respectabele leeftijd. Reeds bij de Romeinen deden cavalerie-eenheden in (theatrale) veldslagen hun belangrijkste overwinningen dunnetjes over. Tijdens en na de middeleeuwen was dit een van de functies van toernooien.

'Vergeten Vlaamse Volkspelen'

Re-enactment wordt vaak in één adem genoemd met *Living History*, vertaald als 'Levende Geschiedenis'. Dit is een jongere discipline die ontstond als een zijtak van de archeologie in de jaren '60 en '70 van de voorbije eeuw. Bij demonstraties van *Living History* gaat het in de regel om uitbeeldingen van de 'totale' historische samenleving, terwijl bij *re-enactment* vooral de uitbeeldingen van historische veldslagen centraal staan. Wat kunnen *re-enactment* en *Living History* bijbrengen aan onze kennis over het verleden? Wat zijn hun doelstellingen, hun motivaties en beweegredenen om het verleden tot leven te wekken? Kun je *alles* 'herbeleven'? Vele vragen die op Erfgoeddag een antwoord kunnen krijgen.

VOEDSEL: WEET JE WEL ECHT WAT JE EET?

Wie aan voedselschandalen denkt en niet verder komt dan de dioxinecrisis die ons land in 1999 trof, moet dringend in de archieven duiken. Voedsel was in het verleden een terrein waar allerlei malafide personen hun gang gingen. Stof dat verkocht werd als (duur) zout, zeevis die een likje verf kreeg om er verser uit te zien, water en kalk die werden omgetoverd tot melk... Je kunt het zo gek niet verzinnen, of het werd vervalst. Daar bestaan uiteraard ook veel verzinsels over, van *broodjes aap* tot en met meel dat gemengd werd met (gemalen menselijke) beenderen, enzovoort. Tijdens de Tweede Wereldoorlog moesten hongerige burgers vaak hun toevlucht nemen tot ersatz-producten. Chicorei verving koffie, margarine boter. Dat zijn geen vervalsingen stricto sensu, wel 'vervangingsproducten'... Waarom serveer je op Erfgoeddag geen ersatz-maaltje aan je bezoekers, met de nodige tekst en uitleg?

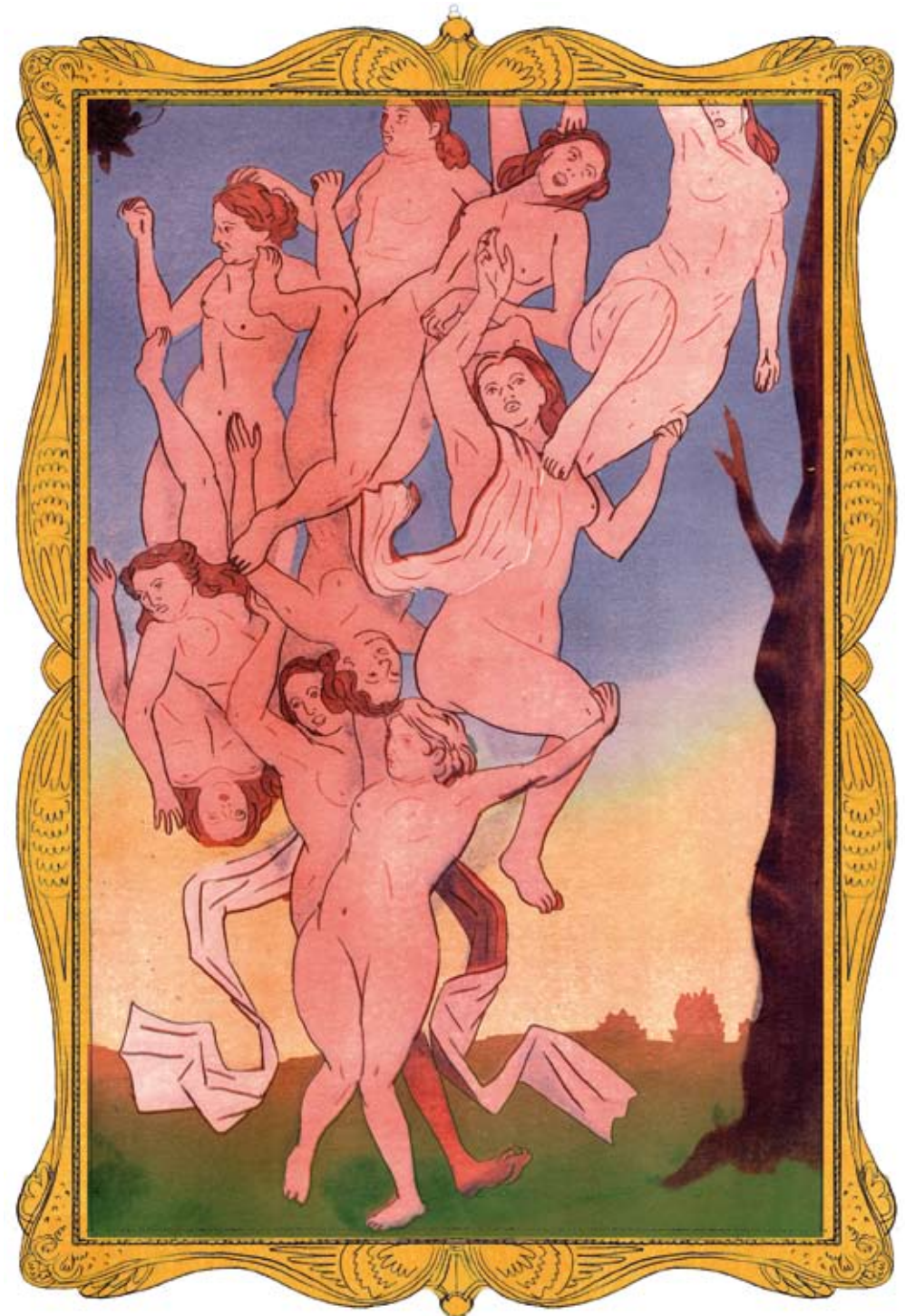
FAKE IS OVERAL

Na voorgaand lijstje ideeën bieden we je graag nog een aantal bijkomende suggesties. Je kunt allerlei spannende activiteiten rond deze insteken organiseren, uiteraard steeds met voldoende aandacht voor de historische context.

- > Dubieuze (of onbekende) praktijken: magie, spoken, geesten, demonen, hoax, wicca en satanisme, hekserij, goochelarij, graan-cirkels en ufo's
- > Identiteit: parodie en uitbeelding, identiteitsdiefstal, dubbele identiteiten
- > Fake en het lichaam: plastische/reconstructieve chirurgie, prestatieverhogende middelen, hypochondrie, lichaamsverzorging en make-up (zoals *taches de beauté*), prothesen
- > Fake en massamedia:
 - Film en televisie*: cinema verité, docu-/mockumentary, make-up, *special effects*, realitytelevisie, (fake) nieuws;
 - Fotografie*: enceneringen, vervalsingen, mythevorming;
 - Muziek*: sampling, mashups, lip-synching, karaoke, luchtgitaar en covergroepen;
 - Gedrukte media*: roddelkranten, Photoshop, rampen, reclame, schriftvervalsing;
 - Internet* als medium van falsificatie

Heb je zelf een fantastisch idee, en je wilt het graag delen met je collega's? Of je zoekt nog partners voor de uitvoering en verfijning van je voorstel? Laat het ons weten, dan parkeren we je idee/oproep/beeldmateriaal op de website.

- > Gebruik en limieten van 'Fakelore': folklore en (historische) broodjes aap, mirakels en verschijningen
- > Fake en bestuur: politieke falsificaties, oorlog, cover-ups, propaganda, ideologie, schandalen, juridische bewijsvoering, enz.
- > Fake en literatuur: pseudoniemen, sleutelromans, uitgeverij en de geschiedenis van het boek
- > Fake 'leven en dood': pseudocide, het voortijdige overlijdensbericht
- > Valse materialen, edelstenen, plastic bloemen en bomen, namaak hout, marmer en andere materialen, Lourdesgrotten, camouflage
- > Verkleining van de realiteit, voorwerpen op schaal: treintjes, miniatuursteden
- > Opgezette dieren (en mensen), taxidermie
- > Poppen-, figuren- en maskertheater en de dorps- en stadsreuzen, carnaval: de realiteit op z'n kop, persoonsverwisselingen
- > Experimentele en vervalste archeologie
- > Kunststromingen als het surrealisme (vervorming en hervorming van 'de' realiteit)
- > Frenologie en andere pseudowetenschappen (sociaaldarwinisme, cryptozoölogie, ufologie, enz.)
- > Fake en wetenschap: epistemologie, de hyperrealiteit van Baudrillard, representativiteit van Stuart Hall, enz.

'Naar Rubens'

Tips voor communicatie en organisatie

GEBRUIK DIE SOCIALE NETWERKEN

De laatste jaren heeft iedereen er de mond van vol en er gaat geen dag voorbij of ze duiken op in de media... We hebben het hier over *sociale netwerken*. Fora als *Facebook* en *Netlog* zijn uitermate geschikt om je activiteit op een zeer budgetvriendelijke manier in de kijker te zetten. Het opzet is eenvoudig: je maakt een 'pagina' aan en zoekt mensen die in je activiteit(en) geïnteresseerd zijn. Vervolgens 'voed' je je pagina met nieuwtjes, foto's en filmpjes – bijvoorbeeld over de voortgang van de activiteit. Je contacten brengen op hun beurt nieuwe geïnteresseerden aan. Grosso modo kun je Facebook gebruiken voor de 'volwassen' doelgroep (18+) en kun je via Netlog de doelgroep tussen 12 en 18 jaar bereiken. Netlog was tijdens de voorbije editie van Erfgoeddag een structurele partner en wordt dat opnieuw in 2010.
Zie: www.facebook.com en www.netlog.com/erfgoeddag

HET ONDERWIJS, EEN PRIMA PARTNER

Tal van leerkrachten en schooldirecties hebben een boon(tje) voor Erfgoeddag. Zo wordt het thema van Erfgoeddag vaak als opstap gebruikt in projectwerk en in verschillende vakken of leergebieden. Zoek je inspiratie? Snuister dan eens tussen de talrijke praktijkvoorbeelden op de website van CANON. Zo verneem je hoe gedreven leerkrachten uit alle schoolniveaus met erfgoed aan de slag gaan. En waarom nodig je niet eens een (of meerdere) klas(sen) uit in de weken die aan Erfgoeddag voorafgaan? Laat hen zelf wat onderzoek uitvoeren, hun (groot)ouders (of andere getuigen) interviewen en toon het resultaat op Erfgoeddag. Specifiek voor de allerkleinsten verschijnt in het najaar *Kifkif, shouf shouf*, een erfgoedinstrument met didactische bijlages voor kleuters. Voor meer informatie kun je terecht bij CANON Cultuurcel. Zie: www.canoncultuurcel.be, tel. 02 553 96 63 of canon@ond.vlaanderen.be

EEN NIEUWE WEEK VAN DE AMATEURKUNSTEN!

Bij de vorige editie van Erfgoeddag sloegen heel wat erfgoedorganisaties op een succesvolle manier de brug met amateurkunstenaarsverenigingen. Maar liefst zo'n 10% van het aanbod was gelieerd met fanfares, theatergroepen, dansers, schrijvers, beeldende kunstenaars, enz. In 2010 vindt de WAK plaats tussen vrijdag 23 april en zondag 2 mei, met het thema 'Goesting'. Ook dit jaar kan er worden samengewerkt. Laat die rederijersstukken over veinzen, vleien, verbergen en andere listige zaken aanrukken, bied het publiek een inzicht in fotografische manipulaties, enz.
Zie: www.wak.be, tel. 09 235 40 00 of info@wak.be

Reclame voor bakeliet uit de vroege jaren '50

Procedure

Je hebt dit boekje doorgenomen en gaandeweg heb je de ene na de andere inval gekregen... Je hebt zin om jezelf, je collega's, je burens, en alle anderen die je graag over de vloer zou krijgen tijdens Erfgoeddag (en daarna, dat spreekt voor zich) te verrassen met een onvergetelijk aanbod. Dat is de beste garantie voor een tevreden bezoeker die ook na het evenement terugkomt. Mooi zo. Rest je nog je ideeën om te zetten naar een (of meerdere) activiteit(en) die haalbaar zijn. Als je aan de planning begint hou je best rekening met de inschrijvingsprocedure. Het volstaat immers niet om je deelname te overwegen, je moet – om in het programma opgenomen te worden – ook formeel inschrijven. Daarbij zijn een aantal punten wel van belang.

Algemene voorwaarden

De Algemene voorwaarden zijn de formele krijtlijnen van het evenement. Je vindt dit (lijvige) document op onze website (onder 'procedure'). Heb je geen toegang tot het internet? Laat het ons weten, dan bezorgen we je deze per post. Graag beklemtoneken we de vier belangrijkste punten uit dit document:

- > Het aanbod op Erfgoeddag heeft een *aantoonbare link* met het thema.
- > Erfgoeddag is *gratis* voor het publiek
- > Je activiteit(en) vindt plaats op Erfgoeddag, op zondag 25 april 2010, bij voorkeur tussen 10.00 en 18.00 uur.
- > Opendeurdagen worden geweigerd.

Als je je inschrijving afrondt, dien je overigens expliciet aan te geven dat je akkoord bent met deze Algemene voorwaarden.

Inschrijven

Inschrijven kan vanaf 1 oktober via de inschrijvingswebsite (www.erfgoeddag.be/inschrijving).

Op onze website (www.erfgoeddag.be, zie 'procedure' en vervolgens 'hoe inschrijven') kun je ook een eenvoudige handleiding consulteren. Besteed in de omschrijving van je activiteit voldoende zorg

aan de formulering en gebruik daarvoor best wervende taal. Ook de motivering, tekstmateriaal dat *niet* gepubliceerd wordt, maar wel gebruikt wordt tijdens het Kwaliteitscomité, verdient je aandacht. Inschrijven kan t/m 14 december.

Je ontvangt een formeel bericht wanneer je inschrijving in onze databank is opgeslagen. Opgelet, inschrijven verloopt in twee stappen: zolang je je inschrijving niet *confirmeert*, kun je deze nog zelf aanpassen. Ben je echt 100% zeker van je activiteit(en) en de bijhorende omschrijving, confirmeer je deze. Pas dan zul je een bericht ontvangen. Dat wil echter niet zeggen dat je voorstel automatisch wordt opgenomen in het programma. Er zijn eerst nog twee rondes van het Kwaliteitscomité.

Kwaliteitscomité

De rol van het zogenaamde 'Kwaliteitscomité' van Erfgoeddag is dubbel. Er zijn om te beginnen twee 'rondes'. Een eerste vindt onmiddellijk na het afsluiten van de inschrijvingsperiode plaats. Dan wordt het volledige aanbod gescreend. Als er onduidelijkheden opduiken, of zaken die in strijd zijn met de Algemene voorwaarden, wordt dit gesignaleerd aan de lokale coördinator (zie verder). Je hebt dan als deelnemer nog de kans om, via je lokale coördinator, je activiteiten aan te vullen en/of te wijzigen. De lokale coördinator is normaalgesproken je eerste aanspreekpunt om hulp te bieden. Ook de coördinatieceel Erfgoeddag is tijdens deze periode bereikbaar voor raad. Het tweede kwaliteitscomité bekijkt of de gesignaleerde problemen passend zijn aangepakt. Ingeval de activiteit niet of onvoldoende is veranderd, kan het Kwaliteitscomité beslissen om deze te weren uit het programma. De deelnemer wordt hiervan, opnieuw via de lokale coördinator, op de hoogte gebracht. Het Kwaliteitscomité beslist ook over de 'speciale vermeldingen' (zie verder).

Toegegeven, niets zo moeilijk als te oordelen over 'kwaliteit'. Voor de ene start een 'kwalitatief sterke' activiteit waar het voor de andere precies ophoudt. Zeker is dat de kwaliteit van een activiteit recht evenredig is met de tijd die in de voorbereidingen geïnvesteerd wordt. Duiding en contextuele informatie zijn bij een thema als FAKE? daarenboven van groot belang. Probeer dus

steeds voor voldoende (historische) achtergrondinformatie te zorgen – waar komt de bron of het voorwerp vandaan, bestaat er (wetenschappelijke) literatuur over, is er ooit controversie over geweest... Jezelf dit soort vragen stellen kan helpen je activiteit(en) aan te scherpen.

Lokale coördinator

In heel wat gemeenten, steden en regio's is hij (of zij) actief: de lokale coördinator! Zoals deze benaming suggereert, coördineert hij de voorbereidingen en het aanbod op Erfgoeddag op gemeentelijk, stedelijk of regionaal vlak. Als je niet weet wie je lokale coördinator is, met welke vragen je er kunt aankloppen en of er in je buurt een actief is, surf dan naar het overzicht op de website (onder 'procedure'). Geen lokale coördinator (of geen toegang tot het web)? Geen nood, dan helpt de coördinatieceel Erfgoeddag je graag verder. Als het onderscheid tussen de 'lokale coördinator' en de 'coördinatieceel Erfgoeddag' je niet duidelijk is, kijk dan op onze website (onder 'FAQ') of neem contact met ons op.

NIEUW: DE SPECIALE VERMELDING

Bij elke editie van Erfgoeddag zijn er organisaties die een buitengewone inspanning leveren. Dat blijkt uit de omschrijving van de activiteit (en de motivering), de partnerschappen die ze afsluiten, de uitdieping van het thema, het experimentele karakter van de activiteit, hoe ze de gemeenschap betrekken bij de uitwerking, enz. Om deze organisaties in de kijker te plaatsen, zijn er voortaan de speciale vermeldingen. Dat houdt in dat ze extra visibiliteit krijgen in de nationale programmabrochure, op de website en in het persdossier. Zet dus je beste beentje voor en maak je klaar voor een ommetje in de schijnwerpers.

Erfgoeddag: een feestdag voor het gezin

Voor vele gezinnen is Erfgoeddag zonder twijfel hét culturele hoogtepunt van het jaar. Erfgoeddag brengt de generaties dicht bij elkaar. Spreken over cultureel erfgoed is voor oud en jong een mooie gelegenheid om samen herinneringen op te halen, zaken te duiden, vragen te stellen... Door samen dingen te doen op Erfgoeddag, vatten gezinnen een wervelende ontdekkingsstocht aan. Ze leren niet enkel over het verleden, maar ook over elkaar. Erfgoed zorgt voor verwondering en is dus ideaal voor hongerige geesten van alle leeftijden... Rol die rode loper uit en verwelkom hen met open armen. Uit de reacties van de voorbije editie:

V.l.n.r.: James Ensor, de jonge Bobbejaan Schoepen en Albert Einstein te Oostende (1933).

“De kinderen waren héél enthousiast, vooral over de tuin. We hebben er verstoppertje en tikkertje gespeeld.”

“Wat voor mijn kinderen héél belangrijk is in een museum: ruimte en rust, en een ruime plek om even te zitten en eventueel iets te eten.”

“Mijn zoontje van 2,5 vindt Rubens prachtig want die tekent en schildert veel paarden. Mijn dochter gaat voor de mooie dames.”

“Ook de houding van de suppoosten is belangrijk: die moeten aardig zijn en er tegen kunnen dat een kind af en toe wil rondcrossen.”

“Zet je beter korte prikkels, smaakmakers op het programma? Het ziet er alvast naar uit, want daar waar korte activiteiten voor kinderen en gezinnen te beleven stonden, zonder inschrijving en vrijblijvend, daar vonden we heel wat kinderen en ouders terug!”

“Het was een gezellige boel vol kleurende, knippende kinderen en families...”

“Ik ben Janne, ben 11 jaar en heb samen met mijn nonkel en tante een tochtje door Brussel gemaakt. De gids was heel vriendelijk en legde alles goed uit.”

Om je verder op de gezinsvriendelijke weg te zetten, ontwikkelde de coördinatrice Erfgoeddag met een aantal partners het handige boekje *All in. Cultureel erfgoed voor het hele gezin*. Deze brochure is raadpleegbaar op onze website. Zie ook de uitstekende ‘Ambrassadeur’-publicaties van CultuurNet Vlaanderen, raadpleegbaar via www.cultuurnet.be/publicaties.

Nu hoor je 't ook eens van een ander...

“We nemen al enkele jaren deel aan de Erfgoeddag, en telkens weer ontdekken we onverwachte pareltjes!”

EEN BEZOEKER

“We vonden het [...] reuze en bij onze bezoekers niets dan positieve reacties.”

MUSEUM KORTRIJK 1302

“We hebben een hele mooie dag gehad. De bezoekers waren zeer tevreden. We hopen zo verder te werken.”

HISTORISCH PIJP- EN TABAKS-MUSEUM, SINT-NIKLAAS

“De Erfgoeddag was een succes.”

HEEMKUNDIGE KRING PEER

“Ook onverwacht veel jonge mensen hebben onze tentoonstelling bezocht. Vele goede reacties. Dit is erfgoed dat leeft!”

OP STOAPEL, TEMSE

“De lezing was een overdonderd succes.”

STADSARCHIEF, SINT-NIKLAAS

“De mensen stromen binnen!”

GEMEENTEARCHIEF, MERELBEKE

“Comme toujours ce fût un public merveilleux très intéressé.”

MAURICE CARÈME MUSEUM, ANDERLECHT

“We zijn in de namiddag overrompeld geweest door belangstellenden [...]. Het resultaat was heel positief. We ontvingen en ontvangen nog altijd positieve reacties.”

RIJKSARCHIEF LEUVEN

“Zeker een geslaagde eerste Erfgoeddag in Kluisbergen! Zeker voor herhaling vatbaar!”

ERFDEEL KLUISBERGEN

“We kijken terug op een zeer geslaagde Erfgoeddag: veel volk, jong, oud en tussensoort om het in Hollandse kaastermen te omschrijven, positieve reacties en ruime aandacht in de pers, zowel lokaal als nationaal.”

STADSARCHIEF, BRUGGE

“Tedereen hier is in de wolken over de voorbije Erfgoeddag.”

DE WEGWIJZER, HOLLEBEKE

Data om in de gaten te houden

- > **DONDERDAG 1 OKTOBER 2009:** START VAN DE INSCHRIJVINGEN
Inschrijven doe je bij voorkeur via de inschrijvingssite www.erfgoeddag.be/inschrijving. Samen met de inschrijvingen kun je ook gratis promotiemateriaal bestellen.
- > **8 T/M 16 OKTOBER 2009:**
INFOSESSIES PER PROVINCIE VOOR (ERFGOED)ORGANISATIES:
 - > **GENK – op donderdag 8 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
Kasteel Bokrijk (Wikzaal), Domein Bokrijk, Bokrijklaan 1, 3600 Genk
 - > **BRUSSEL – op maandag 12 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw (auditorium), Priemstraat 51, 1000 Brussel
 - > **AALST – op dinsdag 13 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
’t Gasthuys – Stedelijk Museum Aalst, Oude Vismarkt 13, 9300 Aalst
 - > **GAASBEEK – op woensdag 14 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
Kasteel van Gaasbeek (Koetshuis), Kasteelstraat 40, 1750 Gaasbeek
 - > **HERENTALS – op donderdag 15 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
’t Hof (tuinzaal), Grote Markt 41, 2200 Herentals
 - > **IEPER – op vrijdag 16 oktober van 13.30 tot 16.30 uur**
De Meersen (concertzaal), Sint Jansstraat 9-11, 8900 Ieper
- > **MAANDAG 14 DECEMBER 2009:**
ONHERROEPELIJK EINDE VAN DE INSCHRIJVINGSPERIODE
Na deze datum kan dus niet meer worden ingeschreven.
Ook de bestellingen van het promotiemateriaal worden afgesloten.
- > **VRIJDAG 18 DECEMBER 2009:** EERSTE KWALITEITSCOMITÉ
Het Kwaliteitscomité controleert of de ingediende activiteiten aan de Algemene voorwaarden voldoen. Hun opmerkingen en suggesties worden aan de lokale coördinator doorgegeven.

> 21 DECEMBER 2009 T/M 15 JANUARI 2010

LOKALE COÖRDINATOR

Tijdens deze periode kan de lokale coördinator ingeschreven activiteiten, indien nodig, aanpassen via www.erfgoeddag.be/revisor.

> WOENSDAG 20 JANUARI 2010: TWEDE KWALITEITSCOMITÉ

Het Kwaliteitscomité beslist definitief welke activiteiten in het programma worden opgenomen en welke activiteiten een ‘speciale vermelding’ krijgen.

> EIND JANUARI 2010

Deelnemers van wie de ingeschreven activiteit(en) door het tweede kwaliteitscomité werden afgekeurd, worden op de hoogte gebracht.

> EIND FEBRUARI 2010: START CAMPAGNE

Stickers, affiches, flyers en ander promotiemateriaal ter plaatse.

> EIND FEBRUARI 2010

Publieke deel van www.erfgoeddag.be online

> UITERLIJK EIND MAART 2010

Nationale persconferentie en volledig programma consulteerbaar via www.erfgoeddag.be. Campagne schakelt in een hogere versnelling.

> EIND MAART – BEGIN APRIL 2010

Nationale (en regionale) programmabrochures Erfgoeddag 2010 worden geleverd. Lokale en regionale persconferenties, lokale promotiecampagnes.

> ZONDAG 25 APRIL 2010: ERFGOEDDAG

Al deze info vind je ook terug op onze website. We houden je uiteraard op de hoogte en concrete data worden tijdig gecommuniceerd. Ontvang je onze elektronische nieuwsbrief of post (nog) niet? Laat het ons weten. Heb je vragen, twijfels, problemen of is iets niet duidelijk? Aarzel dan niet ons te contacteren. We zoeken samen naar een oplossing.

Verder lezen?

Het lezen houdt nooit op. Hieronder een overzicht van de boeken en artikels die we gebruikt hebben om deze brochure te schrijven. Heel wat van deze werken kun je consulteren in de bibliotheek van FARO (zie www.faronet.be/bibliotheek/collecties), of vind je in de stedelijke of gemeentelijke bibliotheek (zie www.bibliotheek.be).

- BARTHES (Roland), *Mythologieën*, Utrecht, IJzer, 2002, 262 p.
- BENDIX (Regina), *In search of authenticity. The formation of folklore studies*, Madison, University of Wisconsin Press, 1997, 306 p.
- CHEROUX (Clément), *Fautographie. Petite histoire de l'erreur photographique*, Crisnée, Yellow Now, 2003, 192 p.
- COLMAN (Andrew M.), *List, bedrog en feiten in de psychologie*, Amsterdam – Lisse, Swets & Zeitlinger, 1989, 232 p.
- DEKKER (Rudolf) en VAN DE POL (Lotte), *Vrouwen in mannenkieren. De geschiedenis van een tegendraadse traditie. Europa 1500-1800 [met een voorwoord van Peter Burke]*, Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1989, 168 p.
- DE QUEIROZ (Eça), *De relikwie. Over de ongemeen naakte werkelijkheid, de doorschijnende mantel van de fantasie*, Amsterdam, Arbeiderspers, 1989, 334 p.
- DE VOS (Johan), *Nerveuze pixels. Fotografie sinds 1999*, Amsterdam – Tiel, Mets & Schilt – Lannoo, 2009, 175 p.
- DOLNICK (Edward), *De vervalser*, Amsterdam, Bert Bakker, 2009, 348 p.
- DRAY (William H.), *History as re-enactment: R.G. Collingwood's idea of history*, Oxford, Clarendon, 1995, 347 p.
- ECO (Umberto), *De geschiedenis van de schoonheid*, Amsterdam, Bert Bakker, 2008, 438 p.
- FONTANEL (Béatrice), *Support and seduction. A history of corsets and bras*, New York, Abrams, 1997, 159 p.
- GILMORE (James H.) and PINE (B. Joseph II), *Authenticity. What consumers really want*, Boston, Harvard Business School Press, 2007, 301 p.
- Idem, "Museums and authenticity", in: *Museum News*, American Association of Museums, May – June 2007, s.p.

- KEMPERS (Bram)(red.), *Openbaring en bedrog: de afbeelding als historische bron in de Lage Landen*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 1995, 203 p.
- KLAMER (Arjo), "Wanneer zijn we authentiek?", in: *Management Executive* (Kluwer), september – oktober 2008, pp. 14-18
- KLINKENBERG (Jean-Marie), *Petites mythologies belges [Edition revue et considérablement augmentée]*, Bruxelles, Les impressions nouvelles, 2009, 176 p.
- KOOIJMAN (Jaap), *Fabricating the absolute fake. America in contemporary pop culture*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2008, 180 p.
- LAURYSSENS (Stan), *Dalí en ik*, Leuven, Van Halewyck, 2006, 302 p.
- MATHYS (Kathy), "Wijn met zeezout", in: *De Standaard*, 29.08.2008, L3
- MATSIER (Nicolaas), *Het bedrogen oog. De kunst van de trompe-l'oeuil*, Amsterdam – Antwerpen, De Harmonie – Vrijdag, 2009, 256 p.
- PHILIPS (David), *Exhibiting authenticity*, Manchester, Manchester University Press, 1997, 234 p.
- PREVENIER (Walter), HOWELL (Martha) en BOONE (Marc), *Uit goede bron. Introductie tot de historische kritiek*, Leuven – Kessel-Lo, Garant, 2000, 208 p.
- LAVIER (James), *Canteleer Kostuumgeschiedenis*, s.l., De Bildt, 1989, 287 p.
- LORENZ (Chris), *De constructie van het verleden. Een inleiding in de theorie van de geschiedenis*, Amsterdam, Boom, 2002, 398 p.
- SCHULTEN (Jan), *List of bedrog. Strategemen uit de krijgskunde en het zakenleven*, Houten, De Haan, 1992, 160 p.
- S.N., *List en bedrog. Drie rederijkerskluchten [Bezorgd en vertaald door Bart Ramakers en Karel Eykman]*, Amsterdam, Bert Bakker, 2009, 210 p.
- S.N., *FAKE? The art of deception [edited by Mark Jones, with Paul Craddock and Nicolas Barker]*, London, British Museum Libraries, 1990, 312 p.
- S.N., *Fake or not fake. Het verhaal van de restauratie van de Vlaamse primitieven [Onder de leiding van Hélène Verougstraete, Roger Van Schoute en Till-Holger Borchert. Met bijdragen van Elisabeth Bruyns, Jacqueline Couvert, Rudy Pieters en Jean-Luc Pyaert]*, Gent-Amsterdam, Ludion, 2004, 160 p.
- S.N., *Representation. Cultural representations and signifying practices [edited by Stuart Hall]*, London, Sage, 1997, 400 p.
- VAN DER HEIJDEN (Cor), "Nostalgie als vervormer",

- in: *Geschiedenis Magazine* (Amsterdam), 7, oktober 2008, pp. 28-31
- VAN DER WOLDE (Lina), “Beeldshoppen, een eeuwenoude traditie”, in: *Geschiedenis Magazine* (Amsterdam), 7, oktober 2008, pp. 16-21
- VAN HOVE (Jan), “De man die de nazi’s beduvelde. Han Van Meegeren schilderde Vermeers bij de vleet”, in: *De Standaard*, 19.06.2009, L6
- VAN GIERSBERGEN (Wilma), “Bedrieglijke beelden”, in: *Geschiedenis Magazine* (Amsterdam), 7, oktober 2008, pp. 14-15
- VAN LEEUWEN (Joke), *Een halve hond heel denken. Een boek over kijken*, Amsterdam – Antwerpen, Querido, 2008, 127 p.
- VLASSELAERS (Joris) en BAETENS (Jan) (red.), *Handboek Culturele Studies. Concepten, problemen, methoden*, Leuven – Amersfoort, Acco, 1996, 213 p.
- VERHART (Leo), *List & bedrog. Vervalsingen in de Nederlandse archeologie*, Utrecht, Stichting Matrijs, 1995, 64 p.
- VOS (Chris), “Beeld boven waarheid. Archiefmateriaal in toenemende mate gemani-puleerd”, in: *Geschiedenis Magazine* (Amsterdam), 7, oktober 2008, pp. 24-27
- WILSON (Bee), *Swindled. From poison sweets to counterfeit coffee – the dark history of the food cheats*, s.l., John Murray, 2008, 384 p.

Het laatste woord

WAAROM FAKE? EEN ECHT ERFGOEDTHEMA IS

Ergert u zich ook zo mateloos aan de verloedering van onze taal? De fancy columns in glossy magazines, de hippe ad’s op billboards en posters, de commercials, de tunes en de trailers: ze overstelpen ons dagelijks met Engelse woorden voor de nieuwste gadgets, tools en trends die we blijikbaar moeten volgen en overnemen, inclusief hun Engelse benaming. Het is een tendens in alle Europese talen en de weerstand ertegen bestaat ook in onze buurlanden al decennia-lang. Wellicht waren de Fransen hierover als eersten op het Europees continent gealarmeerd. Na eeuwenlange taalinvloed in de omgekeerde richting, waren ze het immers niet gewoon dat de taal van *les rosbifs* in de twintigste eeuw ook hun eigen vocabulaire binnendrong. Reeds in 1964 publiceerde René Étiemble dan ook zijn boek “*Parlez-vous français?*” en sindsdien is de bezorgdheid omtrent dit fenomeen alleen maar toegenomen. Het voorlopige hoogtepunt bij onze zuiderburen is de zogenaamde wet-Toubon («relative à l’emploi de la langue française»), die op 4 augustus 1994 door de toenmalige Franse minister van cultuur uitgevaardigd werd met als rechtstreeks doel om de Engelse invloed op het Franse taaleigen tegen te gaan. Zoals er bij ons bezorgdheid is om het *Nederengels*, zo beroert bijvoorbeeld in Duitsland het *Denglish* en in Spanje het *Spanglish* al geruime tijd de gemoederen van nationale taalminnaars. En dan komt Erfgoeddag met FAKE? als thema?! Hadden ze daar geen Nederlands woord voor kunnen gebruiken? En wat is dat *überhaupt* voor een thema: vervalsing, nep, doen alsof, pretenderen,...? Draait het daar dan allemaal om bij erfgoedzorg?

Het thema van de komende jubileumeditie van Erfgoeddag biedt aan alle erfgoedactoren in Vlaanderen en Brussel een geldig excuus om eens stil te staan bij en samen met het publiek in te gaan op deze achtergrond van onze hedendaagse erfgoedbenadering. FAKE? nodigt en daagt u als erfgoedwerker uit tot zoektochten

naar en presentaties van voorbeelden uit uw eigen dagelijkse praktijk. Gun het publiek – uw erfgoedgemeenschap – die diepgaandere blik achter en doorheen de eeuwige maskerade van manieren van voorstellen (performance) en van voorlopige duidingen (interpretatie). Doorprik voor en met hen de illusies van authenticiteit die altijd weer op de loer liggen. Ze zullen u nog meer en oprechter gaan waarderen omdat u zorgt draagt voor een actuele omgang creëert met hun erfgoed.

DE WAARHEID ACHTER FAKE?

Wie even aandachtiger wil kijken naar het woord *'fake'*, ontdekt dat deze term juist uitermate geschikt is om er onze 21^e-eeuwse benadering van erfgoed mee te thematiseren. Voor de Engelsen zelf is *fake* immers absoluut geen authentiek Engels woord. De oudste vermelding dateert slechts uit 1775 en situeert zich in de boeventaal van de Londense onderwereld. Volgens The Concise Oxford Dictionary of English Etymology (1996) moet de oorsprong van dit woord gezocht worden in het Continentaalgermaanse werkwoord 'vegen', in de betekenis van opblinken, opnieuw glans geven. Fake is dus meer Nederlands en minder Engels dan op het eerste gezicht zou lijken. En is de achterliggende etymologie niet ook een goede beschrijving van waar we binnen de erfgoedzorg permanent mee bezig zijn: de wat in vergetelheid geraakte, materiële en immateriële culturele getuigenissen uit het verleden afstoffen en opblinken om ze telkens weer terug onder de aandacht te brengen en ze voor herinterpretatie en adaptatie beschikbaar te maken? Een sprookjesvergelijking met de oude olielamp uit de Vertellingen van Duizend-en-één Nacht dringt zich bijna op. Eerst door het opwrijven ervan wekt Aladin de geest erin op, die vervolgens (erfgoed)wensen in vervulling kan laten gaan.

Volgens Van Dale is *fake* in het Nederlands eerst gangbaar sinds 1965. Dat vond de coördinatieceel Erfgoeddag toch nog zeer jong. Even waren ze dan ook in de verleiding om dit thema aan de orde te stellen via een veel ouder begrip, namelijk *konterfeiten* (oudste vermelding in 1277). In het Nederlands is dat een wat archaisch woord voor het afbeelden of uitschilderen van een persoon. Een *konterfeitsel* is dus een portretschilderij, dat de opdrachtgever(s)

ervan doorgaans flaterend en omgeven door statussymboliek voorstelt. Voor een deel van de erfgoedsector was dit wellicht ook een mooi thema geweest. In het Engels heeft *to counterfeit* echter de harde betekenis van 'vervalsen, frauduleus kopiëren'. Niet zozeer deze negatievere gevoelslading in de taal van Albion, maar een overweging van taalpuristische aard gaf echter uiteindelijk de doorslag bij de keuze voor de breder inzetbare term FAKE? (hoofdletters, met vraagteken). Het konterfeiten hebben we namelijk – als we de etymologie haar rechten gunnen – van de Fransen afgekeken. Het woord is een verbastering van *contrefaire*, dat niet letterlijk als 'tegenwerken' vertaald moet worden maar eerder als 'het tegenbeeld van iets vervaardigen'. En we willen via het thema van Erfgoeddag uiteraard veel voor u mogelijk maken, maar toch geen na-aperij van het buitenland.

Erfgoeddag 2010: *fake my day!*

Deze tekst is een ingekorte versie van een artikel dat in het septembernummer van *faro* verschijnt. De volledige tekst kun je na de publicatie van het tijdschrift ophalen via www.erfgoeddag.be

TEKSTEN

Rob Belemans, Leen Breyne
en Roel Daenen

EINDREDACTIE

Roel Daenen

VORMGEVING

Pascal Van Hoorebeke

[WWW.FLICKR.COM/PHOTOS/
PASCALVANHOOREBEKE/
COLLECTIONS](http://WWW.FLICKR.COM/PHOTOS/PASCALVANHOOREBEKE/COLLECTIONS)

TEKENINGEN

Olivier Schrauwen

[WWW.OLLIESCHRAUWEN.
BLOGSPOT.COM](http://WWW.OLLIESCHRAUWEN.BLOGSPOT.COM)

DRUK

Drukkerij Paesen,
Opglabbeek

Gedrukt op milieuvriendelijk, fsc-gecertificeerd Bioset-papier

WETTELIJK DEPOT

D/2009/11.524/8

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Marc Jacobs en Bert Schreurs, FARO.

Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel. Erfgoeddag krijgt de volle steun van de Vlaamse overheid.

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

Met steun van de
Vlaamse overheid

